

Hoe 'Grijp Hans!' takinieren werd en 'nen traä van turtjen'

Jan COPPENS

Bij het zoeken naar de herkomst van woorden (etymologie), komt men soms verrassende en boeiende verhalen tegen. Bij de *t*-woordjes van de rubriek *In 't Giesbaargs* in *Gerardimontium* nr. 202, staat bovenaan *takinieren* wat 'plagen' of 'pesten' betekent. Zoals vele andere werkwoorden in het Geraardsbergs is dit een vervlaamsing van een Frans werkwoord. Zo zijn er bijvoorbeeld *regleren* (Fr. *regler*) 'regelen', *bougeren* (Fr. *bouger*) 'bewegen', *arrangeren* (Fr. *arranger*) 'regelen, schikken', enz. *Takinieren* komt van het Fr. *taquiner* 'plagen'. In het driedelige naslagwerk *Dictionnaire historique de la langue française* van A. Rey vonden we een verrassende verklaring voor *taquiner*. Zo is het woord afkomstig uit Noord-Frankrijk en niet van Romaanse, maar van Vlaamse origine. En dat is eigenlijk niet verwonderlijk als je weet dat het huidige Frankrijk veroverd en gesticht werd door de Germaanse Franken, die weliswaar naderhand de taal van de Romaanse bevolking overnamen, maar toch zijn vele Frankische woorden in het Frans doorgedrongen. Rey ⁽¹⁾ schrijft dat *taquiner* afgeleid werd van *taquehan, taquehein* (1244, Noord-Frankrijk). Een verfransing van het Middelnederlandse *takehan*. Dit is een samenstelling van *tak(k)en* en *han*. *Taken* of *takken* wordt niet meer gebruikt in het Nederlands, maar wel in sommige dialecten.

Toch vinden we in *van Dale* bij *takken* 'te pakken krijgen, grijpen, pakken, aanraken, slaan, ranselen' en een vergelijking met het Engelse *to take*. Volgens *van Dale* is de etymologie van *taken* onzeker, maar volgens *Vercoullie* ⁽²⁾ is het Indo-Germaans, het woord bestaat ook in het Oud-Noors (*taka*) en het Gotisch (*tekan*) en het zou verwant zijn met het Latijnse *tangere* 'aanraken'.

Han is samen met *Hannes* of *Hans* een verkorte vorm van de voornaam *Johannes*. Zoals ook *Jan* en *Wannes* van *Joannes*. Met andere woorden *takehan* is eigenlijk "take Han!" of "grijp Han(s)!" Ook bij *Schuermans* ⁽³⁾ vinden we een verband, meer bepaald tussen *taquiner* en *taggen*. Hij schrijft dat *taggen* waarschijnlijk hetzelfde werkwoord is als *taken* of *takken*. Het frequentatief *teggeren* heeft in Noord-Limburg ook de betekenis van plagen. Hij besluit met 'ons tergen en vooral 't Fr. *taquiner* en het Vlaandersch *teinzen, tijnzen* of *tinzen* is niet vreemd aan dit *taggen*. Ook (uit)teinzelen is hier niet onbekend. Dit woord wordt in Geraardsbergen uitgesproken als *taanzjelen* en betekent 'spottend, plagend, uitdagend nazeggen'.

Van turtjen

Op p. 38 schrijft L. van Schoors 't *Es nen traä van turtjen* 'zeer eenvoudig trouwfeest'. Vgl: *een begroeëvinge/ne chauffeur van turtjen* 'van weinig betekenis'.

Turtjen wordt hierbij uitgesproken met [œ] (als in Fr. *œuf*) en op dezelfde wijze als het Geraardsbergse verkleinwoord voor *toeërte* [tou.ærtə] 'taart', nl. *turtjen* [tœrtʃən] 'taartje'. Maar het heeft hoegenaamd niets met een 'gebakje' te maken. Het gaat namelijk om 't *urtjen*, verkleinwoord van 'het oord', dus 'het oordje' of 'oortje'. Dit is een muntstuk. In de Middeleeuwen werden veel munten door een kruis in vier hoeken of oorden verdeeld. Daardoor ging oord

betekenen 'vierde deel van een munt' dus 'van weinig betekenis'. *Van 't urtjen begroeëven warren* (letterlijk van het oordje/oortje begraven worden) is volgens van Coetsem: begraven worden op kosten van een liefdadigheidsinstelling die van elk van haar leden elke week een oordje als bijdrage krijgt ⁽⁴⁾. Hij vermeldt verder nog *Veur een urtjen 't voer 'voor een oordje een geheel voer (wagenvracht)', A kaa liegen veur een urtjen 't voer 'hij liegt gemakkelijk en veel' en A kaa vloeken veur een urtjen 't voer 'hij vloekt veel en voor een kleinigheid'. Volgens van Coetsem komt 'oord' insgelijks voor, doch alleen in de uitdrukking *Z'è veel oorden* (letterlijk 'ze hebben veel oorden') 'ze zijn rijk'.*

(1) A. REY, *Dictionnaire historique de la langue française*, Le Robert, Paris.

(2) J. VERCOUILLIE, *Beknopt Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, 's Gravenhage/Gent, 1925, p. 343.

(3) L.W. SCHUERMANS, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, Leuven, 1865-1870, p. 708.

(4) FR. VAN COETSEM, *Het dialect van Geraardsbergen, klank- en vormleer*, Leuven, 1952, p. 82.